

Jan Artymowski
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego

Ewolucja myśli ustrojowej Stronnictwa Demokratycznego

rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. Jana Majchrowskiego, prof. UW

STRESZCZENIE

Stronnictwo Demokratyczne jest jedną z najdłużej działających partii politycznych w Polsce. Jego korzenie sięgają czasów schyłku II Rzeczypospolitej, kiedy grupa liberalnej i lewicowej inteligencji założyła najpierw (1937) Kluby Demokratyczne, które następnie – ledwie pół roku przez wybuchem II wojny światowej - przekształcono w partię polityczną.

Po wojnie, w ramach tzw. „Polski Ludowej”, Stronnictwo Demokratyczne było jedną z nielicznych (ostatecznie jedną z trzech) partii funkcjonujących w oficjalnym systemie partyjnym. Było też, u boku PZPR i wspólnie z ZSL, częścią trójpartyjnej koalicji formalnie sprawującej rządy w Polsce lat 1945-1989.

U schyłku Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej SD (podobnie jak ZSL) postanowiło zawrzeć pakt z dotychczasową opozycją demokratyczną, czym utorowało drogę do powstania pierwszego niekomunistycznego rządu w tej części Europy.

Od początku swojego istnienia Stronnictwo Demokratyczne sprawy ustrojowe stawiało w centrum swojego zainteresowania poświęcając im wiele miejsca w swoich dokumentach programowych. Rozprawa, napisana w układzie chronologicznym, w kolejnych rozdziałach analizuje ewolucję myśli ustrojowej partii od 1937 roku, aż do czasów współczesnych. Wypada przy tym zauważyć, że SD było w promowaniu swoich koncepcji ustrojowych dosyć konsekwentne i wytrwałe. Postulat utworzenia Trybunału Konstytucyjnego partia zgłosiła jeszcze przed II wojną światową, by po jej zakończeniu, już w zupełnie innych warunkach ustrojowych, propozycję tę ponawiać, aż do jej realizacji (na gruncie konstytucyjnym) w 1982 roku. Stronnictwo było i jest także konsekwentnym zwolennikiem powołania Trybunału Stanu, urzędu prezydenta, a także wzmocnienia pozycji ustrojowej samorządu terytorialnego (w warunkach ustroju PRL rad narodowych, jako quasi samorządu). Od początku lat osiemdziesiątych XX wieku SD głosiło także postulat utworzenia urzędu strażnika praw, co w drugiej połowie dekady zaowocowało powołaniem pierwszego w dziejach Polski ombudsmana. Wiele miejsca, zarówno w czasach II RP, jak i współcześnie poświęca Stronnictwo problematyce prawa wyborczego.

Nie będąc nigdy pierwszoplanowym aktorem sceny politycznej Stronnictwo Demokratyczne wniosło jednak poważny wkład w polską myśl konstytucyjną XX wieku. Jego analiza oraz przesłedzenie ewolucji ustrojowych poglądów SD na tle dynamicznie zmieniającego się otoczenia politycznego nie było do tej pory przedmiotem osobnych prac badawczych.